

สารนำรู้

มาใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้ากันเถอะ

ศิริพร ทิวะสิงห์*

บทคัดย่อ

แนะนำประเภทและลักษณะของข้อมูลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พร้อมทั้งวิธีการสืบค้น การเลือกใช้เครื่องมือในการสืบค้นที่เหมาะสม รวมทั้งแนะนำขั้นตอนในการสืบค้นข้อมูลจากห้องสมุด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

หัวเรื่อง : ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา -- การจัดเก็บและค้นข้อมูล ; การค้นข้อมูล ; ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา -- ฐานข้อมูล ; ห้องสมุดมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย -- การจัดเก็บและค้นข้อมูล

หากท่านเป็นนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัย คงจะคุ้นเคยกับห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี เพราะห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งที่รวบรวมและให้บริการทรัพยากรสารสนเทศเพื่อประกอบการเรียนการสอน หลายท่านไม่เคยประสบปัญหาในการค้นคว้าห้องสมุด แต่หลายท่านอาจจะประสบปัญหาในห้องสมุดบ้างไม่มากก็น้อย เช่น ไม่พบข้อมูลที่ต้องการ ข้อมูลที่สืบค้นได้ไม่เพียงพอ และที่สำคัญไม่ทราบว่า จะสืบค้นข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้อย่างไร ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการ “เรามาใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้ากันเถอะ”

เนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นคำแนะนำการสืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูลของสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ห้องสมุดบางท่านที่เคยประสบปัญหาดังกล่าวข้างต้นสามารถค้นคว้าข้อมูลจากห้องสมุด

ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถเป็นความคิดรวบยอด (Concepts) ที่นำไปประยุกต์ใช้กับห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่นๆ ได้อีกด้วย

ลักษณะและประเภทของข้อมูลในห้องสมุด

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลสำหรับการค้นคว้าประกอบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีลักษณะของข้อมูลตามกายภาพดังนี้

- ข้อมูลประเภทสิ่งตีพิมพ์ คือ ข้อมูลที่ปรากฏอยู่บนหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ เอกสาร จุลสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ แผนที่ เป็นต้น ซึ่งผู้ใช้ห้องสมุดสามารถอ่านจากต้นฉบับแล้วนำข้อมูลนั้นไปใช้ในการเรียนการสอนได้ทันที

- ข้อมูลประเภทสิ่งไม่ตีพิมพ์ คือ ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในสื่อทัศนวัสดุต่างๆ เช่น วิกิทัศน์ เทปบันทึกเสียง สไลด์ รวมถึงข้อมูลที่บันทึกในรูปของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วย เช่น ฐานข้อมูลต่างๆ CD-ROM

* บรรณาธิกรักระดับ 6 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ✉ tsirip@kku.ac.th

เฉพาะทาง เป็นต้น ซึ่งผู้ใช้ห้องสมุดต้องนำสื่อเหล่านี้ไปใช้ร่วมกับอุปกรณ์เฉพาะทาง เช่น เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องเล่นเทป เครื่องฉายสไลด์ และเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จึงจะได้ข้อมูลมาใช้ในการเรียนการสอน

หากจำแนกข้อมูลตามลักษณะเนื้อหาความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว สามารถแบ่งประเภทข้อมูลในห้องสมุดออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลบรรณานุกรม (Bibliographic data) คือ ข้อมูลที่ให้เฉพาะรายการอ้างอิง หรือข้อมูลบรรณานุกรม ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ สถานที่พิมพ์หรือแหล่งอ้างอิง ซึ่งไม่สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

2. ข้อมูลเต็มรูป (Full text data) คือ ข้อมูลฉบับจริงที่ให้ข้อมูลสมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงได้ทันที มักมีข้อมูลบรรณานุกรมประกอบซึ่งข้อมูลเต็มรูปสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 ข้อมูลเต็มรูปที่ถูกบันทึกในฐานะข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่เรียกว่า E-book E-journal และ E-newspaper เช่น ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ทางด้านการแพทย์ ชื่อ Proquest Medical Library ซึ่งรวบรวมวารสารทางการแพทย์มากกว่า 250 ชื่อ เป็นต้น

2.2 ข้อมูลเต็มรูปที่เป็นฉบับพิมพ์ ได้แก่ ฉบับจริงของสิ่งพิมพ์นั้นๆ เช่น หนังสือ วารสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นต้น ซึ่งผู้ใช้ห้องสมุดสามารถนำไปใช้ประโยชน์โดยการอ่าน หรือเลือกถ่ายเอกสาร คัดลอก เฉพาะส่วนที่ตนเองสนใจ

เมื่อรู้จักลักษณะและประเภทของข้อมูลในห้องสมุดแล้ว ลองมาดูขั้นตอนในการค้นคว้าข้อมูลที่มีประสิทธิภาพนั้นมีขั้นตอนเป็นอย่างไร

๔ ขั้นตอนการค้นคว้าข้อมูลในห้องสมุด ๔

1. กำหนดหัวข้อหรือประเด็นที่ต้องการค้นคว้า โดยกำหนดประเด็นจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในหัวข้อ หรือประเด็นนั้นๆ

2. จัดทำโครงเรื่อง หรือประเด็นย่อยๆ ที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เพื่อความครอบคลุมในการค้นคว้าข้อมูลในเรื่องนั้นๆ

3. ค้นคว้าข้อมูลตามโครงเรื่องที่จัดเตรียมไว้ หากใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งค้นคว้าต้องเข้าใจประเภทของข้อมูล และเลือกเครื่องมือสำหรับการสืบค้นให้ตรงกับชนิดของข้อมูล เมื่อมีปัญหาในการใช้ห้องสมุด ให้สอบถามบรรณารักษ์ ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งได้จัดให้มีบริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า เพื่อแนะนำให้ผู้ใช้งานห้องสมุดสามารถค้นคว้าได้ด้วยตนเองและถูกวิธี นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาจากเอกสาร แผ่นพับ ที่ห้องสมุดจัดทำสำหรับแนะนำวิธีการค้นคว้าภายในห้องสมุด

4. นำข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาอ่านและสรุปใจความสำคัญ

5. ค้นคว้าเพิ่มเติม ในกรณีข้อมูลที่ค้นคว้าได้ไม่เพียงพอ

วิธีการค้นคว้าข้อมูลมีขั้นตอนที่สำคัญคือ “การค้นคว้า” ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะทำให้ได้ข้อมูลมาใช้งาน และผู้ใช้ห้องสมุดควรเลือกใช้เครื่องมือในการค้นคว้าให้ถูกต้องกับประเภทของข้อมูลที่ต้องการ จะทราบได้อย่างไรว่าควรเลือกเครื่องมือชนิดใดสำหรับค้นข้อมูลแต่ละชนิด ซึ่งจะได้แนะนำวิธีการเลือกเครื่องมือในการสืบค้นไว้ในหัวข้อต่อไป

๕ เครื่องมือในการค้นคว้าข้อมูล

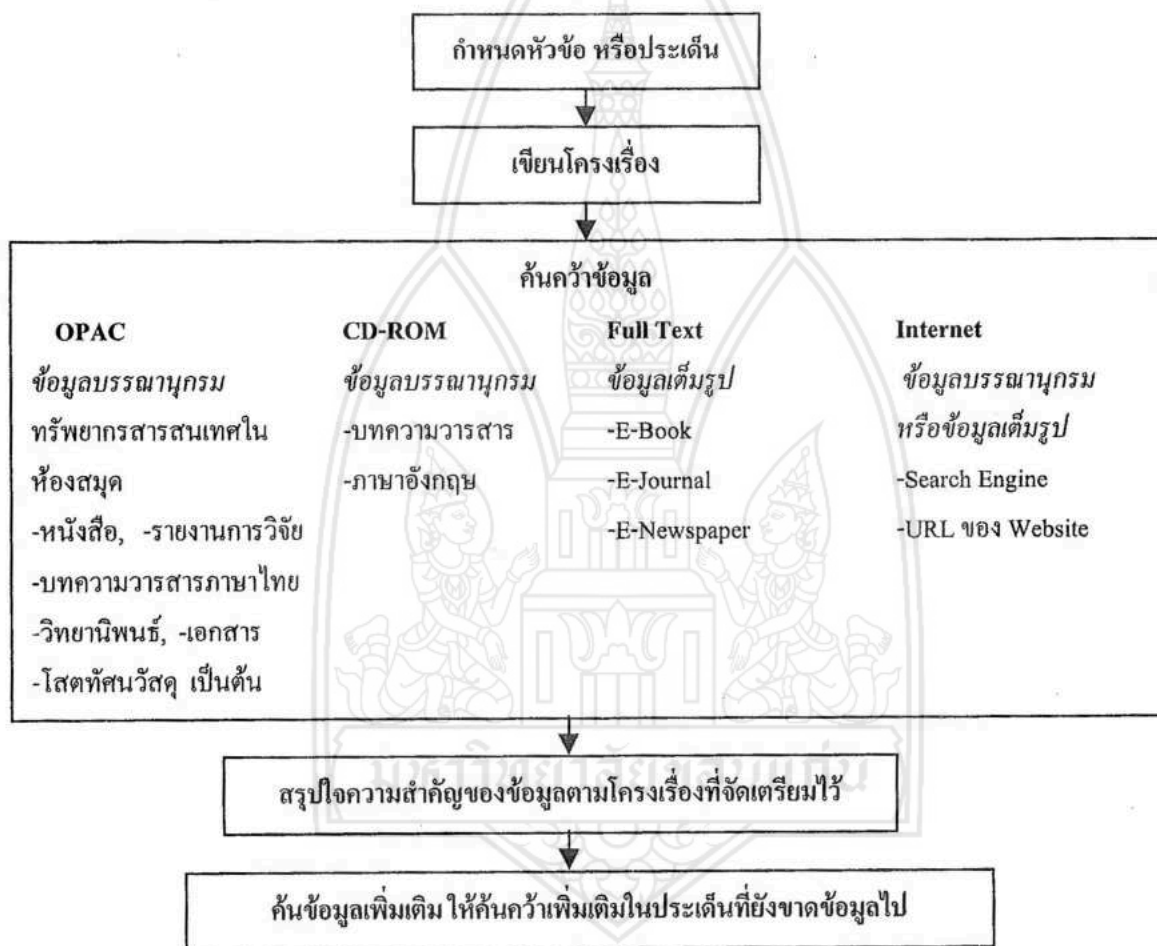
ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าข้อมูลในห้องสมุดมีหลายประเภท และให้รายละเอียดที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ใช้ห้องสมุดอาจต้องค้นคว้าจากข้อมูลหลากหลายประเภท เพื่อให้

ได้ข้อมูลพอเพียงและครอบคลุมตาม โครงเรื่องที่ ต้องการค้นคว้า เราจึงควรรู้จักกับการเลือกเครื่องมือและผลลัพธ์ที่ได้จากการค้นคว้า ดังนี้

ข้อมูลที่ต้องการ	เครื่องมือในการค้นคว้า	ผลลัพธ์ที่ได้จากการค้นคว้า	สิ่งที่ควรทำต่อไป
ข้อมูลบรรณานุกรม บทความภาษา อังกฤษ สำหรับการ ทบทวนวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้อง	<p>CD-ROM เฉพาะสาขา เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ด้านการศึกษา (Eric) - วิทยานิพนธ์ต่างประเทศ (DAO) - ด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ (Medline, HealthSTAR, Life Science, International Pharmaceutical Abstract, Nursing & Allied Health) - ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Chemical Abstract, Compendex Plus, Science Citation Index) etc. - ด้านเกษตรกรรมและสัตวแพทยศาสตร์ (CAB Abstract) - ด้านสารสนเทศ (Information Science Abstract) <p>ข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เช่น PubMed, MedConsoult เป็นต้น</p>	<p>รายการบรรณานุกรม ของ ข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่ รวบรวมมาจากบทความวารสาร</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. เลือกบทความที่ตรงกับความต้องการ 2. ติดตามหาเอกสารฉบับจริง โดย <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ค้นหาในห้องสมุด 2.2 ค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ 2.3 ค้นจากแหล่งต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต 2.4 ใช้บริการถ่ายสำเนาเอกสารจากห้องสมุดอื่น หรือบริการยืมระหว่างห้องสมุด
ฉบับจริงของ สารสนเทศภายใน ห้องสมุด	<p>OPAC (คือ เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ห้องสมุด จัดไว้สำหรับการค้นหารายการทรัพยากรในห้องสมุด โดยการกำหนดคำค้นจากชื่อผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, หัวเรื่อง, คำสำคัญ หรือ ข้อมูลอื่นๆ ที่ทราบ)</p>	<p>รายการบรรณานุกรม และเลขเรียกหนังสือ หรือข้อมูลอ้างอิงของ ทรัพยากรสารสนเทศ</p>	<p>นำข้อมูลที่ได้ไปค้นหาฉบับจริง หรือข้อมูลเต็มรูป</p>
บทความเต็มรูป หรือข้อมูลฉบับจริง ที่อยู่ในรูป ฐานข้อมูล	<p>ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฐานข้อมูลที่รวบรวมวารสารหรือสิ่งพิมพ์ไว้ด้วยกันหลายชื่อเรื่อง เช่น Science Direct, LINK (Springer) เป็นต้น - ฐานข้อมูลเฉพาะ เช่น ฐานข้อมูล Full text วิทยานิพนธ์ เป็นต้น 	<p>ข้อมูลเต็มรูป</p>	<p>นำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที</p>

ข้อมูลที่ต้องการ	เครื่องมือในการค้นคว้า	ผลลัพธ์ที่ได้จากการค้นคว้า	สิ่งที่ควรทำต่อไป
ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง อาจเป็นข้อมูล บรรณานุกรม หรือ ข้อมูลเต็มรูปก็ได้	Internet ได้แก่ -Search Engine -เจาะจง URL ของ Web site ที่ต้องการ เช่น Web site ของวารสาร อิเล็กทรอนิกส์เฉพาะชื่อ	ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ -ข้อมูลบรรณานุกรม -ข้อมูลเต็มรูป	นำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที หากต้องพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย

จึงขอสรุปกรอบแนวคิดในการใช้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้า ดังแผนภูมिนี้

จากการแนะนำข้อมูลและวิธีการสืบค้นข้อมูล ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดหลายท่านมีความเข้าใจวิธีที่ ทำให้ได้ซึ่งข้อมูลในห้องสมุดมาใช้ประโยชน์ได้ดี ขึ้น ผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่อาจชำนาญในการใช้ เครื่องมือบางประเภท แต่บางประเภทไม่เคยได้มี โอกาสใช้ ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะช่วยให้ผู้ใช้

ห้องสมุดเห็นความแตกต่างของข้อมูล และทดลอง สืบค้นดู จะส่งผลให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและ ครอบคลุมกับประเด็นที่ท่านกำลังค้นคว้าอยู่ และ ท่านจะทราบได้ว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่ง ค้นคว้าข้อมูลระดับอุดมศึกษา ที่ให้ข้อมูลมากกว่า ที่ท่านคิด

บรรณานุกรม

ชลีย์ พรหมรัชตะ, บก. และคนอื่นๆ. (2545). การค้นคว้าและการเขียนรายงาน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2547). สำนักวิทยบริการ. [ออนไลน์] ค้นเมื่อ 27 เมษายน 2547,
จาก :<http://library.kku.ac.th>

ป กิ ณ กษ

Living Library

: การดำเนินงานของห้องสมุดประชาชน

ห้องสมุดประชาชนถือเป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนทุกเพศทุกวัย การที่ห้องสมุดจะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่านั้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ เช่น แหล่งที่ตั้งในการมาใช้บริการของชุมชน บรรณารักษ์ บริการ และกิจกรรม ในช่วงที่ผ่านกระแสเรื่อง Living Library นั้นได้รับการกล่าวถึงมาก โดยเฉพาะเมื่อมาจากความคิดของ นายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ที่อยากให้ห้องสมุดเป็นห้องสมุดแบบ Living Library ซึ่งห้องสมุดประชาชนได้ร่วมกันคิดถึงความหมายของ Living ที่แปลว่า มีชีวิตชีวา และนำมาพร้อมกับห้องสมุดประชาชน จึงออกมาเป็นหน้าตาห้องสมุดที่เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- ❖ มีบริการและกิจกรรมที่หลากหลาย ทันสมัย และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับบริการตามความสนใจ รวมถึงการจัดมุมพิเศษต่างๆ สำหรับผู้ใช้เฉพาะกลุ่ม เช่น มุมเด็กและเยาวชน เป็นต้น
  - ❖ มีบริการความรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย รวดเร็วโดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ เช่น บริการอินเทอร์เน็ต รวมถึงเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และสื่อโสตทัศนวัสดุ
  - ❖ มีการจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและสร้างความรู้สึกรักในการอ่าน เชื้อต่อการศึกษาค้นคว้า
  - ❖ มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพ โดยเฉพาะด้านบุคลากรและระบบการทำงาน ที่จะทำให้เกิดความแคล่วคล่องว่องไว กระตุ้น และดึงดูดให้ห้องสมุดเกิดความมีชีวิตชีวา
  - ❖ มีการประสานงานกับเครือข่ายและชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระหว่างห้องสมุดกับเครือข่ายหรือชุมชน แหล่งที่มา ฐานข้อมูลกฤตภาค สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- บรรณานุกรม สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. ห้องสมุดประชาชน กศน.ที่มีชีวิตเป็นอย่างไร. เดลินิวส์ (4 ม.ค. 2548) 22